

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
Faculty of Law, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

กฎหมายน่ารู้ด้านครอบครัว

“ การสมรส ”

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว

เงื่อนไขการสมรส

การสมรสในปัจจุบัน**กระทำเฉพาะระหว่างชายและหญิง** โดยทั้งสองฝ่ายต้องมีอายุ 17 ปีบริบูรณ์ **หากฝ่าฝืนให้ถือว่า การสมรสนั้นเป็นโมฆะ** ซึ่งศาลอาจอนุญาตให้ทำการสมรสก่อนได้ ในกรณีที่มีเหตุอันสมควร

หากคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้เยาว์ ต้องได้รับความยินยอมจากผู้แทนโดยชอบธรรม โดยการลงลายมือชื่อในทะเบียนสมรส การทำเป็นหนังสือ หรือการทำเป็นวาจาต่อหน้าพยานอย่างน้อยสองคน (เฉพาะกรณีจำเป็น)

แบบของการสมรส

การสมรสโดยชอบด้วยกฎหมาย

คือ **ต้องมีการจดทะเบียนสมรสต่อหน้านายอำเภอหรือผู้อำนวยการเขต** ซึ่งสามารถจดทะเบียนสมรส นอกที่ว่าการอำเภอ หรือสำนักเขตได้ แต่ ชายและหญิงจะต้องแสดงการให้ความยินยอมเป็นสามีภริยากันให้ปรากฏ โดยเปิดเผยต่อหน้านายอำเภอด้วยตนเอง ไม่สามารถตั้งตัวแทนไป จดทะเบียนสมรสแทนได้

และเมื่อจดทะเบียนสมรสกันแล้ว จะถือว่าเป็นสามีภริยาโดยชอบ ด้วยกฎหมายทันที แม้จะไม่ได้อยู่กันฉันสามีภริยากันเลย หรืออยู่ด้วยกัน เพียงชั่วระยะเวลาหนึ่ง แล้วอีกฝ่ายก็ร้างกันไปก็ตาม

ความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยา

- สามีภรรยาต้องอยู่กันด้วยกันฉันสามีภรรยา
- การใช้คำนำหน้านาม และชื่อสกุลของหญิงมีสามี
- สามีภรรยาต้องช่วยเหลืออุปการะเลี้ยงดูกันตามความสามารถและฐานะของตน

กฎหมายแก้ไขใหม่ พ.ศ. 2551 ระบุว่าหญิงที่สมรสแล้ว สามารถใช้คำนำหน้านามว่า “นาง” หรือ “นางสาว” ก็ได้ และสามารถใช้อีกชื่อสกุลของสามี หรือชื่อสกุลเดิมของตนต่อไปก็ได้เช่นกัน อีกทั้งมีสิทธิอนุญาตให้สามีใช้ชื่อสกุลเดิมของฝ่ายหญิง เพื่อให้ครอบครัวมีชื่อสกุลเดียวกันได้ นอกจากนี้ยังสามารถใช้ชื่อสกุลของตนเป็นชื่อรองได้ ซึ่งหากฝ่ายหญิงต้องการใช้ชื่อสกุลของสามีเป็นชื่อสกุลของตน หรือชื่อสกุลรองของตน ต้องได้รับความยินยอมจากสามี

ทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา

มี 2 ประเภท ได้แก่ สินส่วนตัว และสินสมรส

สินส่วนตัว ได้แก่ ทรัพย์สินที่มีก่อนสมรสรวมทั้งของหมั้น เครื่องใช้ส่วนตัว เครื่องแต่งกาย หรือเครื่องประดับกายตามควรแก่ฐานะ เครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการประกอบอาชีพของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ทรัพย์สินที่ได้มาระหว่างสมรสโดยการรับมรดกหรือโดยการให้โดยเสน่หา สินส่วนตัวที่แปรสภาพซึ่งไม่มีสินสมรสมาปะปน ซึ่งสินส่วนตัวของคู่สมรสฝ่ายใด คู่สมรสฝ่ายนั้นจะเป็นผู้จัดการ

สินสมรส ได้แก่ ทรัพย์สินที่ได้มาระหว่างสมรส หรือทรัพย์สินที่ได้รับมรดกโดยพิณัยกรรมหรือรับการให้โดยเสน่หาที่มีการทำเป็นหนังสือ ซึ่งระบุว่าทรัพย์สินดังกล่าวเป็นสินสมรส หรือทรัพย์สินที่เป็นดอกผลของสินส่วนตัว ในกรณีไม่ทราบว่าทรัพย์สินนั้นเป็นสินส่วนตัวหรือสินสมรส ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นสินสมรส

กรรมสิทธิ์ของสินสมรส ที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ รวมทั้งเรือ แพ สัตว์พาหนะ แต่ไม่รวมรถยนต์ จะเป็นกรรมสิทธิ์ของทั้งสองฝ่าย แต่ในทางเอกสารอาจจะบุชื่อของคู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ ซึ่งคู่สมรสอีกฝ่ายอาจร้องขอให้ลงชื่อตนเป็นเจ้าของร่วมกันในเอกสารนั้นก็ได้

โดยหลักการ คู่สมรสฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดสามารถจัดการสินสมรสได้โดยลำพัง เว้นแต่กรณีเป็นนิติกรรมที่สำคัญ ต้องได้รับความยินยอมจากคู่สมรสอีกฝ่ายซึ่งหากอีกฝ่ายไม่ให้ความยินยอม สามารถร้องขอต่อศาลให้พิจารณาได้ แต่ถ้ามีการจัดการสินสมรสไปในทางที่อาจเสียหาย **“ถึงขนาด”** สามารถขอให้ศาลสั่งห้ามได้

กึ่งนี้การสมรสที่เป็นโมฆะ ไม่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา คือ ทุกอย่างเป็นสินส่วนตัว เว้นแต่ทรัพย์สินที่ “ทำมาหาได้ร่วมกัน” ให้แบ่งคนละครึ่ง ถ้าก่อนสมรสไม่ได้ทำ **“สัญญาก่อนสมรส”** ให้ความสัมพันธ์ด้านทรัพย์สินเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งเมื่อจดทะเบียนสมรสแล้ว จะแก้ไขสัญญาก่อนสมรสไม่ได้ เว้นแต่ศาลอนุญาต **“สัญญาก่อนสมรส”** คือ มีสัญญาที่มีการทำเป็นหนังสือพร้อมกันก่อนจดทะเบียนสมรส โดยต้องไม่ขัดความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดี หรือตกลงให้ใช้กฎหมายต่างประเทศ

สัญญาที่เกี่ยวกับทรัพย์สินระหว่างสามีภรรยา จะบอกล้างเสียเมื่อใดก็ได้ระหว่างที่สมรส หรือก่อนครบ 1 ปี นับตั้งแต่วันที่จดทะเบียนสมรสเป็นสามีภรรยา แต่การบอกล้างนี้ต้องไม่กระทบสิทธิบุคคลภายนอกที่ทำการโดยสุจริต

การสิ้นสุดการสมรส

การขอแยกกันอยู่ (เกิดขึ้นในกรณีดังต่อไปนี้)

1 การที่สามีภริยา ไม่สามารถที่จะอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยาโดยปกติสุขได้ หรือการอยู่ร่วมกันจะเป็นอันตรายแก่กายหรือจิตใจหรือทำลายความผาสุกอย่างมาก ฝ่ายที่ไม่สามารถที่จะอยู่กินด้วยกันฉันสามีภริยาโดยปกติสุขได้ หรือฝ่ายที่จะต้องรับอันตรายหรือถูกทำลายความผาสุก อาจร้องต่อศาลเพื่อให้มีคำสั่งอนุญาตให้ตนอยู่ต่างหาก ในระหว่างที่เหตุนั้น ๆ ยังมีอยู่ก็ได้ การขอแยกกันอยู่ในกรณีนี้ ศาลสามารถกำหนดจำนวนค่าอุปการะเลี้ยงดู ให้ฝ่ายหนึ่งจ่ายให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งตามควรแก่พฤติการณ์ได้

2 สามีภริยาขอแยกกันอยู่โดยสมัครใจ

การสมรสที่เป็นโมฆะ

การสมรสในกรณีดังต่อไปนี้ **ถือว่าเป็นโมฆะ คือไม่มีผลทางกฎหมาย**

การสมรสที่ฝ่ายหนึ่งใดฝ่ายหนึ่ง เป็นคนวิกลจริต หรือคนไร้ความสามารถ

การสมรสระหว่างผู้สืบสายโลหิตขึ้นไป หรือลงมา หรือเป็นพี่น้องกัน ไม่ว่าจะร่วมถึงพ่อและแม่ หรือร่วมแต่พ่อหรือแม่ ซึ่งดูตามสายโลหิต ไม่ได้ดูตามกฎหมาย

การสมรสซ้อน

การสมรสที่ชายและหญิง ทั้งสองฝ่ายไม่ยินยอม เป็นสามีภริยากัน

ทั้งนี้การอ้างการสมรสที่เป็นโมฆะ ต้องร้องให้ศาลสั่ง ยกเว้นในกรณีสมรสซ้อนที่จะกล่าวอ้างกันเองได้

การสิ้นสุดการสมรส

ผลของการสมรสที่เป็นโมฆะ

จะถือว่าไม่มีผลทางกฎหมายมาตั้งแต่แรก และคู่สมรสไม่มีความสัมพันธ์ทางทรัพย์สินระหว่างกัน หากคู่สมรสอีกฝ่ายสุจริต สามารถเรียกค่าทดแทนจากอีกฝ่ายหนึ่งได้

หากคู่สมรสที่การสมรสเป็นโมฆะมีบุตร จะยังคงถือว่าบุตรนั้นเป็นบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของบิดามารดา และเป็นทายาทโดยธรรมมีสิทธิในการรับมรดก

การสมรสที่กฎหมายห้าม แต่ไม่มีผลเป็นโมฆะ (มีในกรณีดังนี้)

1 การสมรสระหว่างผู้รับบุตรบุญธรรม และบุตรบุญธรรม โดยให้ญาติสถานะบุตรบุญธรรมมาเป็นสามีภรรยาแทน

2 หญิงที่หย่าหรือสามีเสียชีวิต แล้วมีการสมรสใหม่ **ภายใน 310 วัน** จะมีผลต่อการพิจารณาว่าใครเป็นบิดาของบุตร โดยนับตั้งแต่วันหย่าหรือวันที่สามีคนก่อนเสียชีวิต เว้นแต่ในกรณีดังนี้

- คลอดบุตรแล้วในระหว่างนั้น
- สมรสกับคู่สมรสเดิม
- มีใบรับรองแพทย์
- มีคำสั่งของศาลให้สมรสได้

การสิ้นสุดการสมรส

การสมรสซ้อน

หมายถึง การที่มีสมรสโดยชอบด้วยกฎหมายซึ่งมีการจดทะเบียนสมรสอยู่แล้ว แต่ไปสมรสกับผู้อื่นอีกครั้ง โดยที่การสมรสที่มีอยู่แล้วยังไม่สิ้นสุดลง ซึ่งแม้คู่สมรสคนแรกจะถึงแก่ความตายหรือหย่าขาดกันแล้ว ก็ไม่ทำให้คู่สมรสที่สองกลับกลายมาเป็นคู่สมรสที่ชอบด้วยกฎหมายได้

การสมรสที่เป็นโมฆียะ

การสมรสในกรณีดังต่อไปนี้ **ถือว่าเป็นโมฆียะ คือ ถือว่าสมบูรณ์ตลอดจนกว่าจะถูกเพิกถอน**

1. การสมรสขณะที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอายุไม่ครบ 17 ปีบริบูรณ์ แต่หลังครบ 17 ปีบริบูรณ์ หรือมีการตั้งครรภ์ก่อน 17 ปีบริบูรณ์ จะเพิกถอนไม่ได้
2. การสมรสขณะเป็นผู้เยาว์โดยไม่ได้ได้รับความยินยอมจากผู้ปกครอง
3. การสมรสเพราะการสำคัญผิดตัวคู่สมรส คือ การสมรสผิด โดยเข้าใจว่าคู่สมรสนั้นเป็นคู่สมรสที่ตั้งใจจะสมรสด้วย เช่น ในกรณีที่เป่าฝิ่นกันซึ่งจะต้องเพิกถอนภายใน 90 วันนับตั้งแต่วันที่สมรส
4. การสมรสเพราะถูกกลั่นแกล้ง เช่น ตั้งครรภ์กับชายอื่น แต่มาหลอกบุคคลที่จะสมรสด้วย เพื่อให้มีการสมรสเกิดขึ้น ซึ่งจะต้องเพิกถอนภายใน 90 วันนับตั้งแต่วันที่ทราบว่าถูกกลั่นแกล้ง หรือ 1 ปี นับตั้งแต่วันที่สมรส
5. การสมรสเพราะถูกข่มขู่ จะต้องเพิกถอนภายใน 1 ปี นับตั้งแต่พ้นการข่มขู่

“ ทั้งนี้การสมรสที่เป็นโมฆียะ จะถือว่าไม่สมบูรณ์ คือ คู่สมรสต่างมีความสัมพันธ์ฉันสามีภรรยา ทั้งทางส่วนตัวและทางทรัพย์สิน รวมทั้งมีสิทธิรับมรดกในฐานะทายาทโดยธรรม จนกว่าจะถูกบอกล้าง ซึ่งการบอกล้างการสมรสที่เป็นโมฆียะนั้น ผู้มีส่วนได้เสียต้องนำคดีมาฟ้องต่อศาล โดยการสมรส จะสิ้นสุดลงทันทีในวันที่มีการอ่านคำพิพากษา ซึ่งฝ่ายหญิงจะต้องกลับไปใช้ชื่อสกุลเดิม ”

เมื่อการสมรสสิ้นสุดลงจะมีการแบ่งทรัพย์สิน สิ้นสมรส สิ้นส่วนตัว และอีกฝ่ายมีสิทธิเรียกค่าเสียหาย ในกรณีที่เสียชื่อเสียง ถูกข่มขู่ให้สมรส และมีสิทธิเรียกค่าเลี้ยงชีพได้เช่นกัน

การหย่า

ทำได้ 2 ทาง คือ **จดทะเบียนหย่า** ที่มีการยินยอมจากทั้งสองฝ่าย หากมีการทำสัญญาหรือหนังสือหย่ากันไว้ แต่ยังไม่ได้ไปจดทะเบียน การสมรสจะยังไม่สิ้นสุดลง ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอาจไปฟ้องศาลให้บังคับไปจดทะเบียนหย่าได้ **และการฟ้องหย่าต่อศาล** โดยศาลที่มีอำนาจคือศาลเยาวชนและครอบครัว

การหย่าที่ทำขึ้นโดยเจตนาหลง มิได้มีเจตนาจะหย่าขาดกันจริง การหย่านั้นย่อมเป็นโมฆะ

ผลของการหย่า

- **การใช้อำนาจปกครองบุตร** และการอุปการะเลี้ยงดูบุตรผู้เยาว์หลังการหย่า
- **เรียกค่าทดแทนอีกฝ่าย จากกรณีฟ้องหย่า** เพราะเหตุภริยามิใช่ หรืออุปการะเลี้ยงดู หรือยกย่องชายอื่นฉันสามี หรือสามีมีภริยาน้อยหรือเป็นชู้กับภริยาผู้อื่นหรือร่วมประเวณีกับหญิงอื่นเป็นอาจิน หรือสามีภริยาจงใจก่อเหตุทำร้ายร่างกาย หมิ่นประมาท เหยียดหยาม ละทิ้งร้าง หรือไม่ให้ความช่วยเหลือเลี้ยงดูอีกฝ่าย
- เรียกค่าทดแทน ชายชู้ ภริยาน้อยก็ได้
- **แบ่งทรัพย์สินและหนี้สิน** ระหว่างสามีภริยา
- **เรียกค่าเลี้ยงชีพ** (โดยคำนึงถึงความสามารถของผู้ให้และฐานะของผู้รับ)

